

הנסיגה האמריקאית מאפגניסטן - שנה אחרי

יורם שוייצר ואלדד שביט | 30 באוגוסט, 2022 | גיליון 1639

שיקולים גלובאליים הם שהובילו להחלטה האמריקאית לצאת מאפגניסטן, ולא לחץ צבאי מצד הטאליבן. זאת ניתן לקבוע במלאות שנה לנסיגה, למרות המראות הקשים שליוו את הימים הראשונים שלאחר השתלטות הטאליבן על כאבול הבירה וחגיגות הניצחון של הטאליבן ואל-קאעדה. יתר על כן, הסכנה לגל טרור בינלאומי שיוביל אל-קאעדה במערב, אינה נראית בשלב זה כאיום קונקרטי ומידי. גם חיסול מנהיג אל-קאעדה, אימן א-זוואהירי שהסתתר בכאבול, בירי כטב"מ אמריקאי תרם לחולשת הארגון ולצורך שלו בהתגוננות. מבחינת הממשל האמריקאי ובהסתכלות ארוכת טווח, הנסיגה הייתה צעד נכון, שלא פגע במעמדה המעצמתי של ארצות הברית ואף פינתה עבורו קשב ומשאבים להתמודדות עם האתגרים המרכזיים שמציבות בפניו בעת הזו סין ורוסיה.

בסוף אוגוסט 2022 תמלא שנה לנסיגה האמריקאית מאפגניסטן. השתלטותו המהירה של הטאליבן על הבירה כאבול ובריחת הנשיא האפגני ע'אני מהמדינה גרמה לכך שהוצאת הכוחות תתבצע על רקע הידרדרות אלימה בשטח. נוכחות הטאליבן, למרות הבנות בין הממשל האמריקאי לבינו כי יימנע מפגיעה כלשהי באמריקנים ובכוחות נאט"ו, יצרה פחד וכאוס. אלפים מתושבי אפגניסטן צבאו על שדה התעופה בבקשם להימלט מאימת המשטר החדש. המראות הקשים קיבלו תהודה נרחבת בעולם ויצרו רושם כי ארצות הברית "בורחת" מאפגניסטן. מעבר לכישלון המודיעין האמריקאי בהערכת שרידותו של הממשל האפגני, נראה היה שההתרחשויות פגעו בדימוי העוצמה האמריקאי בכלל ובדימויו של הנשיא בידן בפרט.

ואולם, כחלוף שנה מהנסיגה ראוי לבחון את משמעויותיה והשלכותיה משתי נקודות מבט; האחת - הלחימה בטרור הגלובאלי; השנייה - האינטרסים הגלובאליים של ארצות הברית, כמעצמת על.

הלוחמה בטרור: ארצות הברית קיבלה החלטה לאחר שנים רבות של נוכחות באפגניסטן, שעלותה בכסף ובחיי אדם הייתה אדירה, להמשיך בלחימה בטרור בכל מקום שנדרש על פני הגלובוס, בכלל זאת באפגניסטן עצמה. ועם זאת, המאבק מוקדם נמוך יחסית בסדר העדיפויות לעומת החשיבות שיוחסה לו בעקבות מתקפת הטרור של ה-11/9, וגובשה החלטה לנקוט במסגרתו אפיקי מדיניות שונים מאלה שנקטו במשך שני עשורים בקרוב.

קונקרטי לגבי אפגניסטן, ההחלטה להסיג את הנוכחות הצבאית מהמדינה הייתה נחלתם של שלושת הממשלים האחרונים בארצות הברית. היה זה לבסוף ממשלו של הנשיא דונלד

טראמפ, שחתם על הסכם הנסיגה עם הטאליבן בפברואר 2020, וממשל בידן מימש אותה. שני הנשיאים, למרות השוני ביניהם, חלקו תפיסת עולם משותפת שלפיה, על אף סיכונים פוטנציאליים הכרוכים בנסיגה - ביטחוניים, מדיניים וכמובן תדמיתיים - בסופו של חשבון, יתרונותיה עולים על חסרונותיה. בפועל, הלחימה בטרור, שהייתה אבן ראשה במדיניות האמריקאית, נדחקה למקום בולט פחות בסדר היום עקב ירידה בהיקף הטרור הבינלאומי והצורך לעסוק באתגרים גלובליים שבראית הממשל מאיימים יותר על ביטחון ארצות הברית.

וכך, ארצות הברית החליטה לצמצמם באורח ניכר את נוכחותם הנרחבת של כוחותיה הצבאיים באפגניסטן ולהחליפם בנציגות צבאית ביטחונית מצומצמת, שתפקידה לסייע לכוחות מקומיים בלחימה בטרור באמצעות שיתוף פעולה במודיעין, הדרכה ועזרה לוגיסטית וכלכלית. הנשיא בידן, כקודמיו בבית הלבן, שב ומבהיר כי לארצות הברית אין עניין להיות מעורבת במלחמות "ללא סוף" וכי ברשותה הכלים הרלוונטיים להתמודדות עם אתגרים ללא "כוחות על הקרקע".

מזווית המאבק בטרור הבינלאומי, לא ניכרים סימנים לכך שאל-קאעדה מתכוון לשוב לבסס את אפגניסטן כמחנה אימונים גלובלי עבור טרוריסטים מלאומים שונים, כבעבר, כדי להכשיר לביצוע פעולות טרור במערב. למרות חיסולו ביולי האחרון על ידי ארצות הברית של ד"ר אימן א-זוואהירי, מנהיג אל-קאעדה, בדירת המסתור שלו בכאבול, לא ברור עדיין אם גם שאר מנהיגי הארגון הוותיקים והמוכרים, החיים בפזורה, התכנסו או מתכוונים להתכנס שוב באפגניסטן. יתרה מכך, בשלב זה לא נראה שהטאליבן עצמו מאפשר לאל-קאעדה לחדש את ימיו כקדם בשטח אפגניסטן, בקרב הטאליבן, שאינו עשוי מקשה אחת, יש מתנגדים לכך. רבים ממפקדיו הנוכחיים של הארגון זוכרים את המחיר הכבד שגבתה ארצות הברית ממשטרו הקודם בגין האפשרות שנתן לאל-קאעדה לפעול בחסותו ולהשתמש בשטח המדינה לא רק כבסיס אימונים לטרור, אלא גם ככך שיגור לטרור רצחני במיוחד נגד ארצות הברית ובעלי בריתה.

ניתן להעריך, ובזהירות הנדרשת, כי אל-קאעדה, במצב הנוכחי של יכולותיו ותשתיותיו המבצעיות בחו"ל, אינו יכול לשוב ולבצע מערכות טרור נרחבות כפי שניסה לעשות בעבר. ועם זאת, למרות הקשיים, הארגון לא נעלם מהעולם והוא מתפקד, ועל כן מתחייב מעקב מודיעיני צמוד על מנת למזער הסיכונים להפתעה. יש לקחת בחשבון אפשרות כי במהלך השנים הקרובות, אל-קאעדה וארגוני הטרור האחרים הנוכחים באפגניסטן המזוהים עמו ינצלו את שטח המחיה הבטוח במדינה זו, על אף חיסולו של אימן א-זוואהירי, כדי להתארגן, לגייס כוחות חדשים ולהכשיר כוח אדם מאומן ומיומן חדש, ולהוביל בעתיד גם פעילות טרור במערב. יוזכר שמקבילו ויריבו של אל-קאעדה, ארגון 'המדינה האסלאמית-מחוז חורסאן', פעיל באפגניסטן ומיקד את פיגועי הטרור שביצע בשנה האחרונה בעיקר נגד משטר הטאליבן ונגד המיעוטים בשטח המדינה, וכן בפעילות ספוראדית נגד שכנותיה של אפגניסטן, ואינו פנוי בשלב זה להשקיע ביצוא הטרור מאפגניסטן למדינות במערב.

מול אפשרות מאיימת זו של חידוש הטרור בזירה הבינלאומית ניצבת הבטחת הנשיא בידן כי ארצות הברית תמשיך לשמר יכולת 'מעבר לאופק', שתאפשר לה לסכל תוכניות כאלה בעודן

באיבן. בהקשר זה, ארצות הברית צפויה להתבסס על איסוף מודיעין מרחוק באמצעות טכנולוגיה מתקדמת ובעיקר להדק שיתופי פעולה עם בעלי ברית אזוריים. זאת, על אף שללא נוכחות פיזית באפגניסטן וללא נציגות דיפלומטית, יהיה לממשלים אמריקאים קשה יותר לממש התחייבויות אלה.

מעמדה של ארצות הברית: מראות הנסיגה הקשים מלווים את ממשל בידן עד היום ונראה כי גם אם משקלם בהערכת תפקודו פוחת, יתכן שהם מצטרפים ליתר גורמי הפופולריות הנחלשת של הנשיא. אף סביר כי המפלגה הרפובליקנית תנסה לעשות בהם שימוש לקראת בחירות האמצע לקונגרס (נובמבר 2022). עם זאת, בהסתכלות ארוכת טווח, נראה כי החלטת הנסיגה בפועל שקיבל בידן הייתה נכונה מבחינת חלוקת המשאבים האמריקאית ולא פגעה במעמדה המעצמתי של ארצות הברית. הנסיגה אפשרה לממשל לא רק למקד קשב ומשאבים בהתמודדות עם האיומים המרכזיים כיום מבחינתו - התחרות מול סין והיריבות עם רוסיה, בעיקר על רקע המלחמה באוקראינה, אלא גם להפגין נחישות רבה, המחפה במידת מה על רשמי הנסיגה הקשים. יתר על כן, הירתמות הממשל האמריקאי לסייע לאוקראינה, גם אם לא כללה שליחת כוחות צבא, הנה מבחינת הממשל הוכחה כי גם לאחר היציאה מאפגניסטן הוא נחלץ לסייע לבעלי ברית נזקקים.

היציאה האמריקאית הובילה להשתלטות מחודשת של הטאליבן על אפגניסטן, שמשמעה בין היתר כפייה של חוקי אסלאם קיצוניים והרעה ניכרת בזכויותיהן של הנשים בפרט ושל אזרחי אפגניסטן בכלל. המדינה חווה גם משבר כלכלי והומניטרי. מדובר בהתפתחויות בעתידיות, אך בראיית הממשל האמריקאי - האשמה אינה נופלת עליו אלא על הטאליבן, שעשוי היה לקבל סיוע בינלאומי לו התנהל אחרת.

ומבחינת ישראל, הנסיגה האמריקאית מאפגניסטן לא הייתה תפנית משמעותית, משום שארגוני הג'האד הסלאפי הסוני לא ממקדים בה פעילות. משמעותה היא בעיקר מורלית עבורם וגם עבור ארגונים הנמנים על הציר השיעי. בראייתם, הנסיגה המחיישה את היות ארצות הברית משענת קנה רצוף לבעלי בריתה. ואשר לאיראן, יריבתה העיקרית של ישראל, היא חייבת להפנות עתה קשב מוגבר למרחש בגבול בינה לבין אפגניסטן - הגם שאין בכך כדי לפגוע בפעילותה ברחבי המזרח התיכון. מה שהתפרש בעת הנסיגה ולאחריה כפגיעה בדימוי העוצמה והמחויבות האמריקאי לא שינה למעשה את יחסם של שחקנים באזור לארצות הברית, כפי שבא לידי ביטוי בעת ביקור שערך בו הנשיא בידן ביולי השנה: שחקנים אלה מעוניינים מצד אחד ביחסים קרובים עם ארצות הברית וזקוקים לה, ובה בעת מבינים כי מדיניותה כלפי האזור זהירה יותר מבעבר, בוודאי בכל הקשור להפעלת משאבים צבאיים.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט